

УДК 378.091(477)

SOCIO-POLITICAL BACKGROUND AND FACTORS OF ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF TEACHING COLLEGES IN UKRAINE IN 2014-2021**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ТЛО І ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ В УКРАЇНІ У 2014 – 2021 РОКАХ**

Vintoniak O. V. / Вінтоняк О. В.

с. ph. s. / к. п. н

ORCID: 0000-0003-0040-3582

Kolomyia Pedagogical College,

St. 12 Ivana Franka Street, Kolomyia, Ivano-Frankivsk Region, Ukraine, 78200

Коломийський педагогічний фаховий коледж,

вул. Івана Франка, 12, м. Коломия, Івано-Франківська обл., Україна, 78200

Анотація. У статті проаналізовано суспільно-політичне тло та чинники, які визначали розвиток педагогічних коледжів в Україні в період від ухвалення 1 липня 2014 р. Верховною Радою Закону України «Про вищу освіту» до початку 24 лютого 2022 р. повномасштабної агресії РФ проти України. З'ясовано потенційно негативний вплив на їх реформування складного військово-політичного і соціально-економічного становища в країні та погіршення демографічної ситуації і недофінансування національної системи освіти.

Ключові слова: педагогічний коледж, фаховий коледж, фахова передвища освіта, вища освіта, демографічна криза, суспільно-політичне становище, підготовка майбутніх учителів.

Вступ.

Ухвалений 1 липня 2014 року Верховною Радою Закону України «Про вищу освіту» започаткував новий етап розвитку педагогічних коледжів та ще чинних за того часу педагогічних училищ. Згідно з нашою періодизацією, він тривав до появи 6 червня 2019 року Закону України «Про фахову передвищу освіту» (ФПО). Розвиток цих закладів освіти між двома означеними законодавчими актами визначаємо як етап невизначеності та турбулентності, позаяк зі зміною статусу через нормативно-правову невпорядкованість вони опинилися в стані невизначеності, що негативно позначалося на їх іміджі та якості підготовки майбутніх фахівців.

На наступному етапі, який співвідносимо із часом від ухвалення в червні 2019 р. Закону України «Про фахову передвищу освіту» до початку 24 лютого 2022 р. повномасштабної агресії РФ проти України, більшість колишніх педагогічних коледжів та училищ функціонували в статусі фахових педагогічних коледжів, які переживали складні суперечливі процеси внутрішньої трансформації. Для їхнього розуміння важливе значення має визначення чинників і суспільно-політичного тла, які детермінували розвиток педагогічних коледжів на двох означених етапах.

Отже, порушена проблема визначається науковою актуальністю та практичною значущістю, позаяк вона фактично ще не стала предметом ґрунтовних аналітичних студій, а нерозв'язані у 2014–2021 рр. проблеми досі позначаються на діяльності фахових педагогічних коледжів.

Основний текст

Три віддалені кількома місяцями знакові події стали переломними в розвитку не лише системи освіти, а й усього суспільного життя України. У листопаді 2013 р. – лютому 2014 р. країною потужною хвилею прокотилася Революція гідності у вигляді масового національно-патріотичного руху (мітинги, демонстрації, страйки, силове протистояння) на підтримку європейського вектора зовнішньої політики держави та проти корупції влади і свавілля правоохоронних органів. Вона справила потужний вплив на кристалізацію національної самосвідомості молоді й освітянської спільноти та після трирічного політичного протистояння актуалізувала обговорення Верховною Радою нового Закону України «Про вищу освіту» [див.: 3], який був ухвалений 1 липня 2014 р. та започаткував радикальні зміни в системі ступеневої освіти.

Між цими двома подіями в лютому-березні 2014 р. відбулося російське збройне вторгнення в Крим, що спричинило тимчасову окупацію півострова. Відтак розпочата у квітні 2014 р. російська агресія на Сході України (Донбасі) призвела до виникнення т. зв. Донецької та Луганської «народних республік». Таким чином, вони тимчасово вийшли зі сфери контролю українського уряду та системи управління національною освітою, що поставило перед нею нові, небачені раніше виклики.

За означеної суспільно-політичної ситуації нові стратегії, пріоритети, цілі та конкретні механізми розвитку національної системи освіти окреслювалися в таких розроблених МОН України і затверджених Урядом базових документах, як «Стратегія реформування вищої освіти 2015–2020 рр.», «Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» [4], «Концепція розвитку педагогічної освіти» (2018) [1] та ін. Вони засвідчили, що система вищої освіти України виявилася доволі чутливою і вразливою не лише до внутрішніх суспільно-політичних потрясінь, а й світових, європейських освітніх викликів, трендів, інновацій. При цьому як найбільша гуманітарна сфера країни система освіти залишалася одним із ключових суб'єктів державотворення і націотворчих процесів та провідним соціальним інститутом, що генерує формування людського капіталу.

Аналіз означених документів уможливорює стверджувати про зміну самої методології визначення стратегії розвитку національної системи освіти. Замість традиційних лінійного та системного підходів, які спрямовували на застосування «комплексу заходів для подальшого вдосконалення і розвитку», вона стала розроблятися на основі синергетичного підходу, який передбачає врахування всіх аспектів розвитку суспільних (освітніх, педагогічних) процесів і явищ у їхньому взаємозв'язку, цілісності та проектує поступ не лише за висхідною лінією, а й стан мінливості, що виявляється в кризі, стагнації, падінні. Тому, з'ясовуючи сучасний стан і перспективи розвитку педагогічної освіти в Україні в глобальному освітньому контексті, автори її Концепції (2018) визнавали, що «майбутнє характеризується станом невизначеності», тому у змісті формальної загальної середньої, професійної, фахової передвищої та вищої освіти посилюється увага до формування універсальних

компетентностей та розуміння потреби навчання впродовж життя [1, с. 6-7].

Головні виклики, з якими зіштовхувалася національна система освіти України загалом та ФПО зокрема, стосувалися несприятливої демографічної ситуації, адже формування контингенту здобувачів вищої освіти початкового і першого рівнів та фахової передвищої освіти передусім визначається кількістю випускників закладів загального середньої освіти (ЗЗСО). Порівняно з показником 2003 р. у 192 тис. осіб, станом на 2018 р. їхня чисельність скоротилася на 63 % [4]. Про посилення цієї тенденції сигналізувало зменшення питомої ваги здобувачів освіти з-поміж населення: якщо 1995 р. на 10 тис. громадян країни припадало 120 студентів коледжів, технікумів і училищ, то на 2019 р. цей показник зменшився утричі до 41 особи [4].

Поряд із демографічною кризою посилювалася тенденція до освітньої міграції: з 2008 до 2017 рр. кількість випускників українських шкіл, які виїхали для подальшого навчання закордон, зросла втричі – з 24,2 тис. до 79,2 тис. [4]. Цей процес набув масштабного характеру внаслідок безпрецедентного (7-8 млн) потоку біженців з України до країн Європи та США, Канади, який спричинила повномасштабна збройна агресія РФ проти України 24 лютого 2022 р.

За досліджуваного періоду (та в тривалій перспективі) негативний вплив на формування контингенту студентів закладів вищої освіти та закладів фахової передвищої освіти справляли слабка мотивація щодо її здобуття випускників ЗЗСО та низький рівень підготовки, професійної орієнтації і відсутність навичок самонавчання в абітурієнтів, обмеженість і нерівні умови доступу до якісної вищої та фахової передвищої освіти (останнє стосується й осіб з особливими потребами). Недосконаліми залишалися системи зовнішнього незалежного тестування (ЗНО) та формування державного замовлення.

Результати ЗНО відображали стійку тенденцію щодо падіння рівня загальної освітньої підготовки випускників середніх шкіл. Негативне враження на громадськість мали результати міжнародних досліджень PISA. Так, станом на 2018 р. вони засвідчили, що 26 % 15-річних підлітків України не досягли базового рівня сформованості читацької грамотності. А показник другого базового (із шести) рівнів математичної грамотності виявився ще гіршим. 2022 р. (порівняно з попередніми роками) кількість українських учнів, які не досягли цього другого рівня, зросла до 58 % [2; 6].

З-поміж інших чинників і викликів, які детермінували розвиток педагогічних коледжів і училищ у 2014–2021 рр. варто згадати недостатнє та неефективне фінансове забезпечення розвитку вищої та фахової передвищої освіти. Визначена Законом України «Про освіту» 2017 р. норма асигнувань на освіту не менше 7 % від ВВП за рахунок коштів державних і місцевих бюджетів та інших незаборонених джерел системно порушується. Як наслідок освітня галузь щороку недофінансовувалася на 15-16 %. Показовим індикатором такого становища є витрати на 1 студента вишу. У 2015–2019 рр. номінально вони зросли з 19,3 до 30,4 тис. грн на рік, але фактично зменшилися через девальвацію. За цим показником у 0,86 тис. дол. США Україна істотно поступалася іншим країнам світу: Польщі (3,1 тис.), Німеччині (14,25 тис.),

Великій Британії (16,9 тис.) тощо. Паралельно скорочувалися обсяги державного замовлення на підготовку кадрів у ЗВО, зокрема, упродовж 2010-2018 рр. зі 160 тис. на 42 % [4, с. 17; 5].

На реформування і трансформацію національної системи освіти різнобічний вплив справляв широкий комплекс інших зовнішніх і внутрішніх суспільно-політичних та освітніх чинників. Вони потребують предметного ґрунтовного вивчення, тож спочатку концентровано окреслимо їхній спектр для розуміння загального тла і детермінант розвитку педагогічних коледжів і училищ у межах досліджуваного періоду.

На їхньому поступі та діяльності негативно позначався низький престиж педагогічної праці та втрата кадрового потенціалу України. Зменшення кількості коледжів, училищ і технікумів призвело до скорочення у 2010–2019 рр. чисельності їхнього викладацького складу на 37 %, до 22,5 тис. осіб (в університетах, академіях, інститутах ці показники становили 22,4 % та 133,5 тис. осіб). Чинна сітка тарифів ставок у ЗВО та ЗФПО зумовлювала зниження матеріальної зацікавленості викладачів. 2018 р. їхня середня заробітна плата становила близько 4,7 тис. дол., що було у 12-14 разів менше, аніж у розвинених країнах Європи, наприклад у Німеччині (58,8 тис.), Великій Британії (54,2 тис.) та ін. [4, с. 19].

Хоча Україна взяла чіткий курс на євроінтеграцію, стала членом Болонського процесу, просунулася в розробці відповідної нормативно-правової бази, її реальна інтегрованість до європейського та світового освітнього простору залишалася на низькому рівні. Це виявилось в неефективному пропагуванні вищої освіти України на міжнародній арені, недостатній участі у європейських освітніх і наукових програмах, слабкому використанні потенціалу українських вишів у підготовці іноземних студентів, зростанні відставання матеріально-технічної бази українських закладів освіти від іноземних тощо [1; 2; 4; 6]. Порівняно з вітчизняними ЗВО технічного і природничого профілю ці проблеми були ще гострішими в педагогічних університетах та інститутах, особливо коледжах і училищах.

Висновки.

Отже, означені й інші зовнішні та внутрішні чинники, як і загальне суспільно-політичне становище України, виявилися несприятливими для розвитку її національної системи освіти. Це відповідним чином позначилося на процесах реформування педагогічних коледжів і училищ, які після ухваленого в червні 2019 р. Закону України «Про фахову передвищу освіту» з особливою силою відчували тягар складного соціально-економічного і політичного становища та нерозв'язаних раніше проблем. Відтак вони опинилися перед черговими небаченими раніше загрозами і викликами, спричиненими повномасштабною агресією РФ проти України.

Література

1. Концепція розвитку педагогічної освіти. Затверджено Наказ МОН України від 1.07.2018 р. № 776. <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>.

2. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / М. Мазорчук та ін. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с URL : https://testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/12/PISA_Report_UKR.pdf.

3. Стадний Є. Діма, прощай, Діма, прості! *LV.ua*. 2 червня 2016. https://lb.ua/society/2014/07/03/271740_osvita.html.

4. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки; Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р. № 286-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>

5. Сумбаєва Л. П. Сучасний стан розвитку коледжів в Україні та їх фінансування. *Вчені записки університету «КРОК». Серія : Економіка*. 2019. Вип. 2. С. 153-158.

6. Україна в міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2022: про що свідчать результати. <https://mon.gov.ua/ua/news/rezultati-mizhnarodnogo-doslidzhennya-yakosti-osviti-pisa-2022>.

References

1. Concept of development of pedagogical education. The Order of the Ministry of Education and Culture of Ukraine dated July 1, 2018 No. 776 was approved. <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>.

2. National report on the results of the international study of the quality of education PISA-2018 / М. Mazorchuk et al. Kyiv: UTSOYAO, 2019. 439 p. URL: https://testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/12/PISA_Report_UKR.pdf

3. Stadny E. Dima, farewell, Dima, simple! *LV.ua*. June 2, 2016. https://lb.ua/society/2014/07/03/271740_osvita.html.

4. Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022–2032; Approved by order of the Cabinet of Ministers of Ukrainem dated 23.02.2022 No. 286 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>

5. Sumbayeva L. P. The current state of development of colleges in Ukraine and their financing. *Scientific notes of "KROK" University. Series: Economy*. 2019. Issue 2. P. 153-158.

6. Ukraine in the international study of the quality of education PISA-2022: what the results show. <https://mon.gov.ua/ua/news/rezultati-mizhnarodnogo-doslidzhennya-yakosti-osviti-pisa-2022>.

Abstract. *The article analyzes the socio-political background and factors that determined the development of pedagogical colleges in Ukraine in the period from the adoption by the Verkhovna Rada of the Law of Ukraine "On Higher Education" on July 1, 2014 until the beginning of the Russian Federation's full-scale aggression against Ukraine on February 24, 2022. The potentially negative impact on their reformation of the complex military-political and socio-economic situation in the country and the deterioration of the demographic situation and underfunding of the national education system has been clarified.*

Key words: *pedagogical college, professional college, professional pre-higher education, higher education, demographic crisis, socio-political situation, training of future teachers.*